การวิจัยเพื่อประเมินผลจากกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะในสถานการณ์วัฒนธรรมใหม่

ภาวิณี บุญเสริม *

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "การวิจัยเพื่อประเมินผลจากกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะ ในสถานการณ์วัฒนธรรมใหม่" มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม และศึกษาผลของการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ โดยทำการศึกษากับนักศึกษาสาขาวิชาการละคอน ชั้นปีที่ 2 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบประเมินทักษะการปฏิบัติ แบบประเมินความสามารถในการทำงานวิจัยและสร้างสรรค์ แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบรายงานตนเอง และสมุดบันทึกการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ประกอบไปด้วย การกำหนดแนวคิดพื้นฐาน เนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรม การดำเนินการสอน สถานที่สภาพแวดล้อม

หลังจากใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์แล้ว พบว่า นักศึกษามีทักษะในการปฏิบัติและความสามารถในการทำวิจัยและสร้างสรรค์อยู่ในระดับดี

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งนี้ ได้แก่ การบริหารจัดการโครงการ การเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม และการกลับมานำเสนอโครงการ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาโทนาฏยศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชา ล.200 งานค้นคว้าสร้างสรรค์ในห้องปฏิบัติการและออกภาคสนาม 1 เป็นวิชาในหลักสูตรของสาขาวิชาการละคอนตั้งแต่ปี 2539 โดยมีจุดประสงค์ให้นักศึกษาได้ฝึกฝนค้นคว้าและเรียนรู้ แนวทางในการหาข้อมูลภาคสนาม เข้าใจถึงขั้นตอนและกระบวนการในการทำวิจัย และเก็บข้อมูลศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อมาเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตและนำเสนอผลงาน

สำหรับการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความแตกต่างจากการเรียนในวิชาอื่นๆ เพราะวัฒนธรรมและภูมิปัญญานั้น เกิดจากการสะสมและถ่ายทอดความรู้ จากรุ่นสู่รุ่นติดต่อกันเป็นเวลานาน มีจิตวิญญาณอยู่ภายใต้เนื้อหาในการเรียน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหล่อหลอมจนกลายเป็นวัฒนธรรม โดยสังเกตได้ว่างานศิลปะที่เกิดจากศิลปินพื้นบ้านนั้น มีความแตกต่างจากงานศิลปะทั่วไป ตรงที่คุณค่าของงานจะอยู่ที่ความรู้ที่ส่งผ่านทางประเพณี ฉะนั้นการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มิใช่จะเรียนเพียงแค่ทักษะปฏิบัติเท่านั้น แต่จะต้องเรียนรู้ถึงจิตวิญญาณความหมาย ที่อยู่ในคุณค่าของงานนั้นๆ ด้วยการออกแบบการสอนในลักษณะเนื้อหาวิชาเช่นนี้ จะต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้กับสายวิชาชีพได้อย่างลงตัว

ในทุกปี สาขาวิชาการละคอนได้จัดโครงการฝึกปฏิบัติการ ค้นคว้าสร้างสรรค์และออกภาคสนาม 1 ให้กับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ได้ออกภาคสนามลงพื้นที่ในจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์อันยาวนาน ความเชื่อ ทัศนคติต่างๆ รวมไปถึงการสืบสานและถ่ายทอดศิลปะขนบประเพณีของชาวบ้านสู่ชนท้องถิ่นรุ่นใหม่

จากประสบการณ์การสอนในรายวิชานี้ที่ผ่านมา ที่ผู้วิจัยได้รับผิดชอบสอนในรายวิชานี้ (ปี 2547-ปัจจุบัน) ในแต่ละปีจะมีการเปลี่ยนสถานที่และกิจกรรมในการออกภาคสนามที่หลากหลาย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรงนั้น มีประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก และดูเหมือนจะเกิดผลสำเร็จในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถึงแม้ว่าผู้เรียนจะได้ไปสัมผัสกับประสบการณ์ตรง แต่ถ้าไม่ให้ความรู้หรือจัดกิจกรรมที่เหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้จากประสบการณ์นั้นมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน การพัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ในการพัฒนาทักษะการวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะของนักศึกษาจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นการตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา และนำข้อมูลมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณภาพได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการละคอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. เพื่อค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ในขั้นเตรียมการนี้เป็นการกำหนด หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา เป็นการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ โดยมีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ในลักษณะของออกภาคสนาม ศึกษาวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาการละคอน และการศึกษาภาคสนาม เพื่อกำหนดพื้นที่เตรียมการลงภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมความเข้าใจและพัฒนาทักษะด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยกำหนดองค์ประกอบ แนวคิดและหลักการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จุดมุ่งหมายการสอน กระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการสอนปฏิบัติทั้งในและนอกห้องเรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกันเป็นกลุ่ม และสร้างสรรค์งานเดี่ยวด้วยตนเอง และการประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะการวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในวิชางานค้นคว้าสร้างสรรค์ในห้องปฏิบัติการและออกภาคสนาม 1 (ล.200) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลผลการดำเนินการโครงการฝึกปฏิบัติการค้นคว้าและออกภาคสนามในปีที่ผ่านมา ประกอบกับการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของงานละครและการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการสอนเชิงประสบการณ์และการสอนภาคปฏิบัติ การเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยในใช้กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ลงทะเบียนเรียนในวิชา ล.200 งานค้นคว้าสร้างสรรค์ในห้องปฏิบัติการ และออกภาคสนาม 1 ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2551 จำนวน 36 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบประเมินทักษะการปฏิบัติ แบบประเมินความสามารถในการทำงานวิจัยและสร้างสรรค์ แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบรายงานตนเอง และสมุดบันทึกการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.การเตรียมการก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการได้แก่การติดต่อสถานที่ทำหนังสือเชิญศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการวิจัย เพื่อบรรยายให้นักศึกษาก่อนลงภาคสนาม

2. การจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบประเมินนักศึกษา กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว และเทปบันทึกเสียง

3. นำนักศึกษาดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนที่ได้วางไว้ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

4. หลังจากดำเนินการสอนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยประเมินผลสัมฤทธิ์ ของนักศึกษาจากแบบประเมินผลงานของนักศึกษา แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

5. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ตามประเภทของข้อมูลที่ต้องการศึกษาคือ

1. **ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ** สภาพการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ การประเมินทักษะการปฏิบัติ การประเมินความสามารถในการทำงานวิจัยและสร้างสรรค์ การประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมที่ได้จากการประเมินผลของอาจารย์ผู้สอน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษานำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. **ข้อมูลจากการจดบันทึก** การสังเกตการเรียนการสอน การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผลการรายงานตัวเองของนักศึกษา และผลการวิเคราะห์สมุดบันทึกการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบเป็นความเรียง นำเสนอด้วยตารางและการยกคำพูดประกอบ

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะในสถานการณ์วัฒนธรรมใหม่

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นี้ ดำเนินการโดยศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ การเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้งถิ่น ประกอบกับประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนเชิงปฏิบัติการภาคสนามในรายวิชา (ล.200) งานค้นคว้าและสร้างสรรค์ในห้องปฏิบัติการและออกภาคสนาม 1 โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาและปรับปรุง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **แนวคิดพื้นฐาน**

แนวคิดและหลักการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ตามความถนัดและความสนใจ โดยใช้หลักการวิจัยเป็นฐานในการสร้างสรรค์งานศิลปะ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของศิลปิน ผู้ทรงภูมิปัญญาและนักศึกษา

2. **จุดมุ่งหมายการสอน**

1. เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้และเข้าใจถึงขั้นตอนและกระบวนการในการทำวิจัย และเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ในอนาคต
2. เพื่อศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนทัศนคติ ความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่
3. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการในการสร้างสรรค์งานศิลปะพื้นบ้านร่วมสมัยของศิลปินพื้นบ้านรุ่นใหม่
4. เพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิธีการสืบทอดศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี

3. **กิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีการสอน**

วิธีการจัดการเรียนการสอนและวิธีสอน

1. ศึกษาด้วยตนเอง โดยค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การฝึกปฏิบัติจริงกับศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านนั้นๆ ในลักษณะของการ work shop
3. การฝึกปฏิบัติจริงด้วยการลงมือทำในสถานการณ์จริง เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
4. จัดทำผลงานในรูปแบบของโครงงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์

4. **บรรยากาศในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน**

เป็นบรรยากาศในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษา และศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา พัฒนานักศึกษาโดยใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้นักศึกษายอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ในการทำกิจกรรมมุ่งส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งสร้างบรรยากาศให้เกิดความตระหนักในวัฒนธรรมพื้นบ้านและนำมาปรับใช้อย่างเข้าใจคุณค่า

5. สภาพแวดล้อม และสื่อ

ดำเนินกิจกรรมภายในสภาพแวดล้อมของชุมชนตามสถานการณ์จริงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชนและธรรมชาติ มุ่งใช้สื่อของจริงที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดย ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาภาคสนาม เพื่อกำหนดพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ จากการศึกษาข้อมูลแนวคิดวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรสาขาวิชาการละคอน คำอธิบายรายวิชา และวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนวิชางานค้นคว้าสร้างสรรค์ในห้องปฏิบัติการและออกภาคสนาม 1 (ล200) ที่มุ่งเน้นให้นักศึกษา ได้ฝึกฝน ค้นคว้าและเรียนรู้ ศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สะท้อนทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อมาเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตและนำเสนอผลงานร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการนำนักศึกษาลงภาคสนาม เพื่อดำเนินกิจกรรมรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์การเลือกพื้นที่ ดังนี้

1. เป็นชุมชนที่มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านต่าง ๆ และ เช่น ศิลปหัตถกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบแผนของวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. ในชุมชนมีสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม
3. ในชุมชนมีผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินที่ยังคงอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านต่าง ๆ
4. ในชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติสูง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ดำเนินกิจกรรมลงภาคสนาม คือ บ้านห้วยแก้ว ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นธรรมชาติเอื้อต่อการเรียนรู้ และในจังหวัดเชียงใหม่ยังมีการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างชัดเจน ได้แก่การทำร่มบ่อสร้าง การจักสาน การทำตุง โคม เพื่อใช้ในประเพณีตามวิถีความเชื่อของชาวล้านนา มีศิลปินท้องถิ่นที่ยังถ่ายทอดการแสดงพื้นบ้านแบบโบราณ ได้แก่ การตีกลองสะบัดชัย การฟ้อนดาบลายอักขระล้านนา การฟ้อนรำแบบดั้งเดิม

2. การคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้วิจัยได้มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาดังนี้

1. เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน และ/หรือ ภูมิปัญญาไทย
2. ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และทักษะเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาไทย
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
4. อบรมฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ด้านวัฒนธรรม และใช้ความรู้นั้นปฏิบัติในชีวิตจริงจนมีทักษะอย่างเต็มความสามารถ
5. ยังคงสืบสานและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความรู้ ความสามารถในการสืบสานภูมิปัญญา และวัฒนธรรมพื้นบ้าน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านศิลปะการแสดงล้านนา (ลีลาการฟ้อน) ด้านศิลปะการดนตรีล้านนา (การตีกลองสะบัดชัย) ด้านการฟ้อนศาสตราวุธล้านนา (การฟ้อนดาบลายอักขระล้านนา) และด้านสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน (การทำตุง โคม และการจักสาน)

6. การดำเนินการใช้กิจกรรมการเรียนการสอน

การเรียนสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะในสถานการณ์วัฒนธรรมใหม่ โดยมีกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของนักศึกษาและครูผู้ทรงภูมิปัญญา ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการเรียน และมีความรู้พื้นฐาน และมีการเตรียมตัวก่อนลงภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความสำคัญของการทำวิจัยและการเก็บข้อมูลภาคสนามที่มีต่อนักสร้างสรรค์และศิลปิน
1.2 การเตรียมตัวในการทำวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม
1.3 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนา

2.ขั้นการปฏิบัติการ การสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติกิจกรรมในการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติการ ดังนี้

2.1 การสร้างความตระหนัก โดยจัดโอกาสให้นักศึกษา ได้เรียนรู้กับศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา ในลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันในบรรยากาศที่เรียบง่ายท่ามกลางธรรมชาติ เน้นการเรียนรู้การมีชีวิตอย่างพอเพียง และความเป็นอยู่อย่างเข้าใจธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเพื่อสร้างความตระหนักในการที่จะเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริง

2.2 การฝึกปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจ โดยเน้นการปฏิบัติจริงกับศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญาในการจัดกิจกรรมนี้ให้นักศึกษาได้เลือกเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตามความสนใจ ซึ่งเนื้อหาวิชาที่เลือกให้นักศึกษาได้เรียนรู้นั้นจะเน้นให้สอดคล้องกับสาขาวิชาของนักศึกษา การละคอนโดยเฉพาะ ในเรื่องการศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของภาคเหนือ และการประดิษฐ์อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นฐานในการออกแบบองค์ประกอบการแสดงได้ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มการเรียนรู้ดังนี้

1. กลุ่มศิลปะการแสดงล้านนา (ลีลาการฟ้อน)
ศิลปะการฟ้อนแบบล้านนา ถือเป็นรูปแบบการแสดงที่มีเอกลักษณ์ชัดเจน ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลานาน ลักษณะเด่นของลีลาการฟ้อนแบบล้านนาน จะมีความอ่อนช้อยและงดงาม การฟ้อนที่เลือกให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติในครั้งนี้ คือ ฟ้อน ผางไทใหญ่ และฟ้อนก้าลายไทลื้อ ซึ่งเป็นรูปแบบของการแสดงพื้นบ้าน ลีลาการเคลื่อนไหวร่างกายมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์

2. กลุ่มศิลปะการดนตรีล้านนา (การตีกลองสะบัดชัย)
การตีกลองสะบัดชัย ถือเป็นศิลปะพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ที่มักจะพบเห็นในขบวนแห่

หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านทั่วไป ลีลาการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจ มีการใช้อวัยวะที่เป็นส่วนต่างๆ ของร่ายกาย ประกอบในการตีด้วย โดยในการฝึกปฏิบัติครั้งนี้ใช้ลีลาการตีในรูปแบบของพ่อครูคำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

3. กลุ่มสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน (การทำตุงโคมและการสาน)

ศิลปะที่แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สำคัญของชาวล้านนามีมากมายหลายประเภท ในการออกภาคสนามนี้ได้เลือกให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ในด้านการทำตุง โคม และการสาน ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวล้านนา โดยนักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการทำโคมดาว ตุงไส้หมู ตุงไชย ตุงค่าคิง การสานดอกไม้ และการสานงู

4. กลุ่มการฟ้อนศาสตราวุธ (การฟ้อนดาบ)

การฟ้อนดาบเป็นศิลปะการแสดงที่รู้จักกันเป็นอย่างดี และนิยมกันอย่างแพร่หลายในเขตล้านนา ในอดีตการฟ้อนดาบจะใช้ในการต่อสู้ป้องกันตัว ลีลาการฟ้อนดาบจะมีอยู่ด้วยกันหลายสำนัก โดยในการไปภาคสนามครั้งนี้ ได้ฝึกลีลาการฟ้อนดาบแบบลายอักขระล้านนา จากพ่อครูอาทิตย์ วงศ์สว่าง ซึ่งเป็นลีลาที่หาดูได้ยาก และ มีผู้สืบทอดไม่มากนัก เนื่องจากการฟ้อนในลีลานี้ ผู้ฟ้อนจะต้องมีความรู้ในเรื่องของอักขระล้านนาด้วย

การอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มที่ได้เรียนรู้ทักษะการปฏิบัติที่แตกต่างกันมีการนำเสนอองค์ความรู้ที่ตัวเองได้รับ ให้กับเพื่อนกลุ่มอื่นๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

3. ขั้นสรุป หลังจากที่นักศึกษาได้ออกภาคสนามเรียบร้อยแล้ว นักศึกษาสามารถสะท้อนความคิดจากการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ โดยนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยและสร้างสรรค์ผลงานเป็นรายบุคคล และนำผลงานจากการสร้างสรรค์ของแต่ละคนเผยแพร่ต่อสาธารณชนร่วมกัน

7. การประเมินผล

ประเมินผลสัมฤทธิ์จากทักษะการปฏิบัติ ทักษะการวิจัยและการสร้างสรรค์ จากวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย การเลือกประเด็นในการศึกษาหรือสร้างสรรค์งาน การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล การสรุปและอภิปรายผล ผลผลิตของงานสร้างสรรค์ การเผยแพร่ผลงาน การประเมินตนเอง และทักษะการทำงานเป็นทีม การปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะ ในสถานการณ์วัฒนธรรมใหม่

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นี้มีหลายปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ การบริหารจัดการโครงการ การเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม และปัจจัยที่เกิดจากกลับมาทำโครงการนำเสนอ โดยแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เกี่ยวโยงกับการบริหารจัดการโครงการ

การบริหารจัดการถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ เพราะการจัดการที่ดีส่งผลต่อการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ในการบริหารจัดการนี้ได้แก่ การคัดเลือกศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา การเตรียมตัวนักศึกษาก่อนการลงภาคสนาม

1.1 การคัดเลือกศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า ศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา หมายถึงอาจารย์ผู้รับผิดชอบสอนในแต่ละกลุ่มการเรียนรู้ การคัดเลือกศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญานี้ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เพราะศิลปินเปรียบเสมือนเป็นผู้ดำเนินการสำคัญ เป็นผู้ที่จะช่วยให้นักศึกษาได้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน และที่สำคัญคือการเป็นต้นแบบของการเป็นศิลปิน ผู้ทรงภูมิปัญญาที่สอนในโครงการนี้ จะต้องมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตนอย่างแท้จริง จึงจะช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรม และมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย มีความชื่นชมและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน การสอนที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจในนามธรรมเหล่านี้เป็นเรื่องยาก แต่การที่นักศึกษาได้เรียนกับศิลปินพื้นบ้าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ ทำให้นักศึกษาเกิดความเชื่อถือและศรัทธา เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว

1.2 การเตรียมตัวนักศึกษาก่อนการเริ่มโครงการ

การที่นักศึกษาได้เตรียมตัวก่อนไปภาคสนามเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะนักศึกษาจะมีแนวทางและเข้าใจวัตถุประสงค์ของการไปภาคสนาม หากนักศึกษามิได้มีการเตรียมตัวที่ดี จะทำให้นักศึกษาไม่สามารถเก็บข้อมูลอะไรได้เลย จากประสบการณ์ในปีที่ผ่านมา นักศึกษาที่ไม่ได้ผ่านการอบรมก่อนออกภาคสนาม จะไม่สามารถมีประเด็น และเข้าใจวัตถุประสงค์ในการออกภาคสนามอย่างแท้จริง ทำให้ไม่มีหัวข้อและเก็บข้อมูลไม่เป็น ซึ่งมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับนักศึกษาที่มีการเตรียมตัวหาข้อมูลก่อนไปเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัย และความสัมพันธ์เชื่อมโยงของการออกภาคสนามกับการทำงานสร้างสรรค์ทางด้านการละคร จุดนี้เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้นักศึกษาเกิดความอยากเรียนรู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ของการออกภาคสนาม

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เกิดจากการเรียนการสอนและการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

2.1 การสอนของศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นี้สำเร็จได้เป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการสอนของผู้ทรงภูมิปัญญา โดยรูปแบบการสอนที่ทุกท่านสอนนั้น คือความเป็นธรรมชาติ การสอนด้วยใจและการอุทิศตนให้กับการสอน การเน้นให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจและตระหนักด้วยตัวเอง ท่านใช้วิธีการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับศักยภาพของนักศึกษา และมิได้สอนให้นักศึกษาปฏิบัติตามเพียงอย่างเดียวแต่ยังสอดแทรกเทคนิคในการแสดงต่างๆ อีกทั้งท่านยังสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการเป็นศิลปิน และทักษะในการใช้ชีวิตให้กับนักศึกษาอีกด้วย ด้วยคำสอน และความสามารถของศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา

ทำให้นักศึกษาเกิดความประทับใจ และสามารถนำคำสอนเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.2 การใช้ชีวิตในวัฒนธรรม

การให้นักศึกษาได้ใช้ชีวิตแบบเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ในเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น บรรยากาศที่สอดคล้องกับธรรมชาติ วิถีชีวิตในชุมชน ช่วยทำให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ เป็นการเรียนรู้ในบริบทจริงที่มีคุณค่า จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การให้นักศึกษาได้เรียนรู้กับวิถีแห่งธรรมชาติ ความเรียบง่ายในการใช้ชีวิต เป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะภายในจิตใจให้กับนักศึกษา และช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจ และเรียนรู้แก่นแท้ของวัฒนธรรมพื้นบ้านได้อย่างแท้จริง

2.3 การประเมินผลการเรียนเป็นระยะ

การติดตามและประเมินผล จากการสังเกตและสัมภาษณ์นักศึกษาอย่างไม่เป็นทางการเป็นระยะๆ ช่วยให้อาจารย์ผู้สอนได้เห็นพัฒนาการของนักศึกษา และเข้าใจปัญหา สามารถปรับการดำเนินกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม กับสภาพและศักยภาพของผู้เรียน อันส่งผลให้การเรียนการสอนในครั้งนี้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

2.4 การนำเสนองานและการอภิปรายร่วมกัน

การนำเสนองานและการอภิปรายร่วมกันเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทุกวันในการออกภาคสนาม และเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาได้มีโอกาสทบทวนองค์ความรู้ที่ได้เรียนมาในแต่ละวัน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่ม การอภิปรายร่วมกันนี้เป็นเหมือนดังการตกผลึกองค์ความรู้ ทำให้เห็นความเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละสาขาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เกิดจากการกลับมานำเสนอโครงการ

การให้นักศึกษาได้ทำผลงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการวิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามนี้ เปรียบเป็นทักษะเสริมที่ช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจและเป็นการต่อยอดทางความคิดของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นศิลปินและการทำงานทางด้านละครนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักสร้างสรรค์และประยุกต์เนื้อหาจากข้อมูลที่มีได้อย่างเหมาะสม การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้สร้างสรรค์ผลงานอย่างอิสระ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน นอกจากนี้การให้นักศึกษาได้นำเสนองานร่วมกันในรูปแบบของนิทรรศการ ยังเป็นการฝึกการทำงานเป็นทีมของนักศึกษาอีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ มีหลายประเด็นดังนี้

1. เวลา ในการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการใช้เวลามาก ประกอบกับช่วงเวลาในการออกภาคสนามเป็นช่วงปิดภาคเรียน และมิได้แสดงอยู่ในตารางเรียนของนักศึกษา จึงทำให้ไม่สะดวกในการประชุมนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลาหลังจากกลับภาคสนามที่นักศึกษา จะต้องดำเนินการพัฒนางานรายบุคคล หากสามารถมีช่วงเวลากำหนดที่แน่นอนเป็นตารางเวลาเรียน และให้นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ผลงานของนักศึกษาสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. สถานที่ในการฝึกปฏิบัติกิจกรรม เนื่องจากจำนวนนักศึกษาที่มีจำนวนมาก ทำให้การสถานที่ในการฝึกปฏิบัติกิจกรรม ไม่เพียงพอสำหรับนักศึกษา อีกทั้งกิจกรรมของบางกลุ่มจำเป็นต้องใช้เนื้อที่โล่งกว้าง เช่น กลุ่มกลองสะบัดชัย และ กลุ่มฟ้อนดาบ จึงต้องประยุกต์ใช้สถานที่ เช่น ลานจอดรถ บนถนน หรือสนามเปตอง จึงทำให้ไม่สะดวกกับการเรียนเท่าที่ควร

3. กิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ผู้เชี่ยวชาญบางท่านไม่สามารถมาตามวันเวลาที่กำหนดไว้ได้ หรือ มีการเปลี่ยนเนื้อหาการสอนและศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญา เนื่องจากท่านไม่สามารถเข้าร่วมตามวันเวลาที่กำหนดโครงการได้ ดังนั้นผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่ยืดหยุ่นได้โดยการจัดกิจกรรมส่วนอื่นเข้ามาแทน โดยไม่ส่งผลต่อกิจกรรมในภาพรวม

4. ความพร้อมของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นี้ จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า นักศึกษายังขาดทักษะการเรียนรู้แบบนำตัวเอง และการวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นทีม และการทำงานอย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงต้องฝึกฝนนักศึกษาในทักษะต่างๆ เช่น ความสามารถในการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบในหน้าที่ การทำงานเป็นทีม ทักษะเหล่านี้ควรฝึกให้ติดตัวนักศึกษา และสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกรายวิชา

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. หัวใจของการทำกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์อยู่ที่การ “วางแผนงาน” ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกิจกรรม ตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อมทั้งทางด้านสังคม ภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม เนื้อหา และประสบการณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น “แรงจูงใจ” ที่จะกระตุ้นให้นักเรียนและนักศึกษาได้เข้าร่วมกับกิจกรรมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรมอย่างเต็มตัว

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนทั่วไปคือการขาดการวางแผน การจัดการศึกษา ที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ากระบวนการเรียนการสอนยิ่งยาว ก็ยิ่งมีการวางแผนมาก แต่ในความเป็นจริงยิ่งถ้ามีการสอนนานเท่าไร ความเข้มข้นและรายละเอียดของการวางแผนก็จะลดลง นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเรียนใน Semester ปกติไม่ได้ผล

2. เมื่อมีเป้าหมาย และแผนงานที่ดีแล้ว ประเด็นสำคัญที่เราต้องพบจากการวิจัยนี้ คือ การเลือก “ผู้สอน” หรือ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ที่มีทั้งความรู้ ทักษะในศาสตร์ของตนเอง แค่ความรู้และทักษะยังไม่สำคัญเท่ากับ “ความตั้งใจ” และการอุทิศตนให้กับการเรียนการสอน ประสบการณ์จากการคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาที่มาร่วมการจัดประสบการณ์ก็คือ ถ้าผู้ทรงภูมิปัญญาอุทิศตนให้กับงานของตนมากเท่าใด เขาก็จะมักอุทิศตนในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับนักศึกษามากเท่านั้น เขามีความภูมิใจในงานของเขา มีความตั้งใจในการที่จะประสิทธิ์ประสาทผลงานให้กับศิษย์ มีเทคนิคและลีลาการสอนที่จะทำให้การเรียนน่าสนใจน่าติดตาม ผลสำเร็จของการเรียนของนักศึกษาจึงขึ้นอยู่กับการคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นสำคัญ

ในการเรียนการสอนตามปกติ ความเข้มข้นและการอุทิศตนของผู้สอนและผู้เรียนอาจจะไม่มีค่ามากพอเท่ากับกระบวนการที่เกิดขึ้นในภาคสนาม ทำให้ผลการเรียนรู้ในหลักสูตรปกติไม่ประสบความสำเร็จพอเพียง

3. การลงมือปฏิบัติตามแผนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง วินัยในการทำงาน ในการเรียนการสอนจึงเป็นเรื่องสำคัญ การเรียนการสอนจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างดีถ้าปราศจากการวิจัยและติดตามผล

4. การเรียนการสอนที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะขึ้นกับบริบทหรือขอบข่ายของการศึกษาที่ชัดเจน บริบทในที่นี่ไม่ได้หมายถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังเลยไปครอบคลุมบริบททางวัฒนธรรม ที่มีความสำคัญกับการศึกษาด้านศิลปะอย่างมาก บริบททางสังคมที่ช่วยเสริมความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การปูพื้นฐานอย่างพอเพียงเพื่อให้ครอบคลุมบริบทต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญ

5. การเรียนรู้ทางทักษะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความยากง่าย หรือซับซ้อนของทักษะ เทคนิคการสอน และขั้นตอนการเรียนรู้จากขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นสุดท้ายในการเรียน ระยะเวลาที่สั้น ทักษะที่ได้รับอาจจะไม่สมบูรณ์ อาจจะเป็นเพียงทักษะขั้นพื้นฐาน จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องเสริมทักษะภายหลังด้วยกิจกรรม หรือการเรียนเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องต่อไป มิฉะนั้นการเรียนรู้ก็จะมีอายุสั้น และไม่เกิดประโยชน์ต่อไปในอนาคต

6. หลักสูตรสั้นๆ โดยเฉพาะหลักสูตรเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะน่าจะเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับหลักสูตรยาว เพื่อจะนำมาเพิ่มประสิทธิภาพของหลักสูตร การออกแบบหลักสูตรจึงน่าจะนำวิธีการที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้

7. เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่มีฐานจากการเก็บข้อมูลในกิจกรรมเดียว จึงควรมีการทำวิจัยถึงผลสำเร็จของหลักสูตรประเภทนี้ ในอีกหลายแง่ หลายมุม ในกิจกรรมที่หลากหลาย แตกต่างกันไป เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่แท้จริง เกี่ยวกับประสิทธิภาพของการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

บรรณานุกรม

ทิศนา แขมณี. *ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2540

ประชิด สกุณะพัฒน์. *มรดกทางวัฒนธรรม "ภาคเหนือ"*.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2551

พัชรินทร์ สิรสุนทร.*ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ*.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. *เอกสารประกอบการสอนเรื่อง การสอนปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537

สมพร ฟูราจ. *รายงานวิจัยความสำคัญของสัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อสารประจำวันและในการแสดง*. กรุงเทพมหานาคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551

หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการละคอน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547

Alley Young, Gordon.*The Role of the Peer Facilitator in the Experiential Learning Model of Communication*. Paper present at the Annual Meeting of the national Communication Association, 2000

Chickering, Arthur. *Experience and Learning: An Introduction to Experiential Learning*. New Rochelle, N.Y.: Change Magazine Press

David W.Johnson and Frank P. *Johnson. Joining together group theory and group skills*. Seventh Edition.United State of American : A Person Education company, 2000

Dennison Bill& Kirk Roger. Do, *Review, learn, Apply: A simple guide to experiential learning*. Great Britain : Basil Blackwell

Dewey,John. *Experience and education*.New York : Macmillan

Kolb A.David. *Experiental Learning*.United State of American: Prentice Hall, 1984

Morris T.Keeton and Associates. *Experiental Learning*. San Franciso ; Josey-Bass Publishers

คำ กาไวย์, ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ปี 2535 *ผู้เชี่ยวชาญด้านการตีกลองสะบัดชัย*. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2551

มณีรัตน์ รัตนัง, ศิลปินอิสระ *ผู้เชี่ยวชาญด้านการลีลาการฟ้อนล้านนา* สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2551

อัษฎากรณ์ ฉัตรนันท์, ศิลปินอิสระ *ผู้เชี่ยวชาญด้านการฟ้อนดาบลายอักขระล้านนา*. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2551

อาทิตย์ วงศ์สว่าง, ครู คศ.3 ชำนาญการพิเศษ โรงเรียนรวมศูนย์บ้านห้วยแก้ว จ.เชียงใหม่, *ผู้เชี่ยวชาญด้านการฟ้อนดาบลายอักขระล้านนา*. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2551